

Redaksjonelt: *Målbryting* er tilbake! Og korfor publisere om sosiolingvistik på norsk? Volum 10 (2019)

Åse Mette Johansen & Eivind Nessa Torgersen

Intet levende mål opptrer i fast, standardisert skikkelse, ens til alle tider og i ethvert miljø, ja, fra individ til individ. Avvikene kan ofte være vanskelige å oppdage, men de er der. Akkurat som det ikke fins to like lauvblad, fins det heller ikke to personer som snakker helt likt. Ikke engang i det enkelte individs språkbruk er det fullt samsvar bestandig.

Anders Steinsholt (1964:11)

Litt om lauvblad og historikk

Mykje har utan tvil skjedd i det norske sosiolingvistiske landskapet som forskingsobjekt og forskingsfelt etter at Anders Steinsholt publiserte studien *Målbryting i Hedrum* i 1964 basert på talemålsdata frå Larvik på slutten av 1930-talet. Men noko står òg fast: Lauvbladmetaforikken hans om språkleg variasjon er framleis gyldig, for dei språklege lauvblada er like ulike – ja, til og med *meir* ulike enn før – når vi studerer dei under den sosiolingvistiske lupa. Målbryting er i dag eit sterkt intensivert fenomen og handlar i brei forstand ikkje berre om kontakt mellom menneske med ulike talemål og talemålstrekk, men òg mellom menneske med ulike språk. Dei individuelle språklege repertoara er med andre ord meir samansette og skiftande enn nokon gong tidlegare.

Dette tiande nummeret av *Målbryting* markerer ei viktig hending for *Sosiolingvistisk nettverk i Norge* (SONE): Etter over ti år i dvale kjem tidsskriftet no ut på nytt i elektronisk format og med open tilgang. Samtidig er dei ni papirutgåvene frå perioden 1998–2008 digitaliserte og publiserte i det elektroniske tidsskriftet slik at alle *Målbryting*-artiklar opp gjennom tidene er fritt tilgjengelege for alle interesserte lesarar.

Den årlege SONE-konferansen som vandrar mellom medlemsinstitusjonane¹, har i ei årrekke vore ein viktig nasjonal arena for presentasjon av ny sosiolingvistisk forskning. *Målbryting* er – og vil framleis vere – nært knytt til konferansen ved at mange av artiklane er baserte på plenarføredrag og konferanseinnlegg. Så langt har derfor alle utgåver av *Målbryting* vore tematiske med utgangspunkt i dei ulike årlege konferansetema. Vi understrekar at alle forskarar som publisere om sosiolingvistik, er velkomne til å sende inn manus for vurdering hos oss, altså uavhengig av tilknytninga ein måtte ha eller ikkje ha til

¹ UiO, UiA, UiB, HVL, NTNU og UiT Noregs arktiske universitet.

SONE-nettverket og nettverkskonferansen. Og akkurat som SONE-konferansen er open for innlegg også utanfor konferansetemaet, har vi i det relanserte tidsskriftet valt å inkludere både ein tematisk og ein open seksjon av fagfellevurderte artiklar. Framover vil vi også kombinere tematiske og opne nummer.

Dei ni første papirutgåvene av *Målbryting* blei utgitt ved Nordisk institutt, UiB, og med Gunnstein Akselberg som redaktør. Tidsskriftet starta som skriftserien til prosjektet *Talemålsendring i Noreg* (TEIN), forløparen til SONE, og er altså i dag eit SONE-tidsskrift. Papirutgåvene som no inngår i det elektroniske tidsskriftet, inneheld for det meste arbeid i artikkelformat. Artikkane er skrivne av hovudfags- og masterstudentar, doktorgradsstipendiatar og forskarar. Gjesteforelesarar på den årlege SONE-konferansen og andre sosiolingvistiske arrangement har òg bidratt med artiklar i *Målbryting*. Dermed er det einskilde engelskspråklege artiklar i papirutgåvene som er skrivne av representantar for det internasjonale sosiolingvistiske forskarfellesskapet. To hovudoppgåver er òg publiserte her (nr. 1, 1999 og nr. 3, 2001). Det siste illustrerer godt korleis publiseringsverda har endra seg dei siste to tiåra; i dag hamnar så godt som alle vitskaplege avhandlingar i opne databasar ved institusjonane. Ei anna vesentleg endring er sjølvsagt at *Målbryting* no er tufta på prinsippet om open tilgang, altså at det skal vere gratis å både publisere og lese innhald hos oss.

Fire grunnar til å publisere om sosiolingvistikk på norsk

Men *Målbryting* er altså i hovudsak eit norsk- og skandinaviskspråkleg tidsskrift. Treng vi eigentleg nok eit tilskot til den allereie rikhaldige tidsskriftfloraen? Vi ser ei rekkje grunnar til å svare ja. Sjølv om det allereie finst veletablerte norsk-språklege tidsskrift som publiserer sosiolingvistisk forskning, er *Målbryting* det einaste tidsskriftet i Noreg med ein reindyrt sosiolingvistisk profil. Lesarkrinsen vi vender oss til i dette forordet, er dessutan godt kjent med at engelsk vinn fram i undervisning og publisering, ein tendens som også kjenneteiknar den akademiske “norskbastionen” humaniora i stadig større grad (sjå til dømes Språkrådet 2018:51–52). Konsekvensane handlar sjølvsagt om langt meir enn tal og statistikk. Charlotte Nyström Höög & Jan-Ola Östman (2019) løftar fram fire grunnar for å publisere på svensk med klår overføringsverdi til ein norsk kontekst: språket, samfunnet, individet og vitskapen.

Vi bør for det første publisere på norsk av omsyn til *språket sjølv*. Språkforskarar generelt og sosiolingvistar spesielt har særleg blick og interesse for språkleg mangfald, men vi må kanskje passe oss litt for å stirre så hardt og lenge på norsk publiseringsindikator at det språklege mangfaldet i vår eigen sektor hamnar i blindsona. Det vitskaplege domenet har godt av fleirspråklegheit, akkurat som samfunnet dette domenet er ein del av, er fleirspråkleg.

For det andre bør vi publisere på norsk av omsyn til at vi skal formidle tilbake til *samfunnet* som finansierer forskinga vi arbeider fram, og som har primær nytte

av forskingsresultata. Det blir med jamne mellomrom hevda at forskarane i tråd med ei slags språkleg oppgåvefordeling bør prioritere å publisere artiklar på engelsk og heller skrive lærebøker og drive med allmennretta forskingsformidling på norsk. Til det er det å seie at vi veit at mange *Målbryting*-artiklar opp igjennom har funne vegen inn på pensumlister i norsk og nordisk samt tilgrensande fagfelt ved høgare utdanningsinstitusjonar, og vi håpar med relanseringa av tidsskriftet at nye bidrag i *Målbryting* gjer akkurat det same. Ein vitenskapleg artikkel på pensum er forskingsmessig “ferskvare” i større grad enn ei lærebok og bidrar derfor til ei oppdatert og forskingsbasert undervisning. I tillegg meiner vi at vitenskapleg publisering om sosiolingvistik på norsk lettare kan opne opp lesargruppa til ikkje berre å omfatte fagfellar og studentar, men òg den språkinteresserte allmenta, politikarar og påverkarar – i språkleg forstand – rundt omkring.

Den tredje grunnen til å leggje betre til rette for publisering om sosiolingvistik på norsk handlar om *oss forskarar sjølve* og moglegheita til å hauste publiseringspoeng samstundes med at vi innimellom skriv på det språket vi kan best, altså å få fridomen til og gleda ved å skrive ikkje berre slik vi kan, men slik vi vil – språkleg og stilistisk. Ikkje minst ser vi behovet for eit tidsskrift der masterstudentar som aspirerer til (socio)lingvistiske ph.d.-stillingar, men òg ph.d.-stipendiatar som skal publisere artiklar som inngår i artikkelbaserte avhandlingar, kan bli oppmuntra til å ta det første steget ut i publiseringsverda på morsmålet. Både SONE-konferansen og *Målbryting* skal stimulere til publisering blant forskarrekruttar på master- og doktorgradsnivå fordi dei arbeider fram viktig ny sosiolingvistisk kunnskap.

For det fjerde handlar vitenskapleg publisering på norsk ikkje minst om omsynet til *vitenskapen og kunnskapsutviklinga* i seg sjølv: Vi treng dei terminologiske gevinstane ved å halde eit norsk fagspråk og ein norsk fagsamtale om sosiolingvistik ikkje berre ved like, men òg i utvikling. Like viktig er det å kunne skrive om det djupt kulturelt forankra og mangefasetterte fenomenet som koplinga mellom språk og samfunn er, utan å kvar gong måtte gå ein lang omveg for å forklare den relevante konteksten for fenomenet det er snakk om, for internasjonale lesarar. Alle som har skrive om til dømes den norske toskriftspråksituasjonen eller talemålssituasjonen for ein engelskspråkleg lesarkrins, veit kva omvegane handlar om.

For å oppsummere: Det er naudsynt og avgjerande å formidle norsk forskning internasjonalt og kommunisere med den internasjonale forskingsverda, men vi må òg ta innover oss at vi rett og slett skriv *annleis* for eit internasjonalt publikum enn vi gjer for heimlege lesarar. Med publisering meir eller mindre utelukkande på engelsk i internasjonale og spesialiserte fagtidsskrift – i mange tilfelle med ein heller snever lesarkrins av fagfellar – risikerer vi både å svekke fagoffentlegheita og å innsnevre kunnskapsutviklinga. Ei reinspikka internasjonalt retta sosiolingvistisk forskning om norsk språk og språkforhold i Noreg – som per definisjon står uvanleg tett på samfunnet både teoretisk og empirisk – risikerer å bli meir

eller mindre *case*-orienterte studiar i staden for å rette seg direkte og effektivt mot fenomenene som forskinga handlar om, og samfunnsproblema som forskinga skal bidra til å løyse. Dermed kan ein ut frå ein Ole Brumm-tankegang tufta på “Ja takk, både engelsk og norsk!” hevde at å ivareta sosiolingvistisk forskning på norsk òg inneber å styrke internasjonal sosiolingvistisk forskning om norsk språk og norske språkforhold.

Presentasjon av bidraga i dette nummeret

Relanseringsnummeret består av fem artiklar der dei fire første handlar om temaet i nummeret: språk og skole. Dette var òg tema for SONE-konferansen som blei arrangert 20.–21. april 2017 ved NTNU i Trondheim. Sjølv om skole og opplæring alltid har vore ein viktig sosiolingvistisk forskingsarena, speglar valet av konferansetema på sett og vis ei nyorientering i norsk sosiolingvistikk gjennom dei siste åra, ikkje minst fordi mange nyutdanna med sosio(kulturell-)lingvistisk bakgrunn etter kvart er blitt tilsette i lærar- og lektorutdanningane rundt omkring. Inviterte plenarføredragshaldarar på denne konferansen var Hilde Sollid frå UiT Noregs arktiske universitet med føredraget “Språkpolitiske forhandlinger i klasserommet” og Martha Sif Karrebæk frå Københavns Universitet som snakka om “Arabere, arabisk og hverdagsprogning hos skolebørn: studier i registergørelsesprosesser i dagens København”.

Hilde Sollids artikkel er basert på plenarføredraget hennar på SONE-konferansen i 2017. Med utgangspunkt i eit etnografisk feltarbeid skriv ho om korleis språkleg mangfald kjem til uttrykk på ein barneskole i Tromsø. Norsk språkpolitikk vektlegg å styrkje norsk som samfunnsberande språk både skriftleg og munnleg, men læreplanar og styringsdokument framhevar òg kor viktig fleirspråkleg kompetanse er generelt. Sollid drøftar korleis skolen har implementert norsk språkpolitikk, og korleis politikken kjem fram i klasserommet. Artikkelen presenterer ein såkalla neksusanalyse av data, som består av observasjon av språkpraksisane blant elevane i klasserommet, fotomateriale, elevnotat frå undervisningsopplegg, samt intervju med elevar, lærarar og rektor ved skolen. Sollid skildrar eit semiotisk landskap av elevarbeid, andre objekt i klasserommet samt språkleg praksis. Ho viser at det er hovudvekt på norsk og engelsk i klasserommet og undervisninga, medan andre språk som er representerte i elevgruppa, får ei meir uklår og utydeleg rolle i skolekvardagen.

Stian Hårstad legg fram ein analyse av tre læreverk i norsk for småtrinnet publisert etter læreplanrevisjonen av den norskfaglege delen av Kunnskapsløftet (LK06) i 2013. Revisjonen inkluderte det nye læringsmålet at elevane skal kunne “samtale om begrepene dialekt, bokmål og nynorsk”. Hårstad viser at læreverka reproducerer visse førestillingar om språk som gir uttrykk for ein spesifikk språkleg normalitet. Læreverka presenterer ikkje språkleg mangfald, men eit tradisjonelt monolektalt bilde der dialekter er nært knytte til geografiske stader,

og der intra- og interindividuell variasjon er fråverande. Læreverka viser dermed eit bilde av ein språksituasjon som ikkje stemmer særleg godt overeins med den språklege røynda i dag.

Hjalmar Eiksund analyserer språkpraksisar i den nynorske randsona, det vil seie eit geografisk område der nynorsk er under sterkt press frå bokmål, hos informanten Ingrid frå ho er 11 til ho blir 15 år gammal. Tema som artikkelen tar opp, er kodeveksling, språkskifte og transspråking. Ingrids skoletekstar frå mellom- og ungdomstrinnet er supplerte med eit sosiolingvistisk intervju og dessutan tekstmeldingar. Eiksund skildrar ein språkbrukar som har skifta frå å bruke nynorsk som hovudmål til å veksle mellom normert eller talemålsnært bokmål etter overgangen til ungdomsskolen. Overgangen inneber òg eit skifte frå å vere bidialektal til å berre bruke éin dialekt. Eiksund diskuterer i kva grad endringa representerer eit språkskifte eller heller ein transspråkleg kompetanse. Dersom endringa er det første, kan det tolkast som tap eller mangel på språkleg identitet, mens den andre endringa kan tolkast som ein fleirspråkleg tilleggsressurs. Det er dermed ulike praksisar for munnleg og skriftleg språk, samt ulike praksisar innanfor og utanfor skolen. I skolen er skriftspråkleg kodeveksling eller transspråking gjerne vurdert som feil, medan det kan sjåast på som å ha eit utvida språkleg repertoar utanfor skolen. Eiksund viser at bokmål, nynorsk og dialekt-skriving er knytte til ulike domene.

Ei anna sosiolingvistisk tilnærming til den nynorske randsona finn vi i *Ingrid Wolds* metaanalyse av sju einskildstudiar av språkval i dette området. Studiane er frå ulike stader, men har som fellestrekk at dei tar føre seg at elevar på ungdomsskole og vidaregåande skole skiftar frå nynorsk til bokmål som hovudmål. Wold legg fram ei samanstilling av datamaterialet som består av kvantifisering av grunngevingane til elevane og analyse av utsegner i intervju og spørjeundersøkingar. Grunnen som elevane nemner oftast for hovudmålsbyte, er manglande kompetanse i nynorsk. Andre grunnar er negative haldningar til nynorsk (som noko unormalt, uønskt, gammaldags, ruralt, uviktig og irrelevant) og at nynorsk blir sett på som mindre viktig.

I den femte og tematisk frittstående artikkelen har *Karine Stjernholm* og *Åshild Søfteland* gjort ein språkantropologisk analyse av språksituasjonen i søraustlege delar av Østfold. Dei diskuterer samanhengen mellom språkleg ideologi, form og praksis for å forstå den sosiale tydinga av den lokale varieteteten. Datamaterialet består av analyse av tekstar skrivne av lærarstudentar samt data frå Nordisk dialektkorpus, inkludert ein samtale mellom to unge østfoldingar. Stjernholm og Søfteland skildrar språktrekk i området og synet på dei, inkludert at talemålet ikkje passar i meir formelle samanhengar, men berre kan brukast lokalt. Årsaker kan vere at talemålet i området er påverka av språk- og dialektkontakt, samt at søraustlege delar av Østfold gjekk gjennom ei tidleg industrialisering med eit klassesdelt samfunn som resultat.

I sum er det ei solid teoretisk og empirisk breidde som dei fem bidraga i denne utgåva av *Målbryting* femner om: ein språkpolitisk studie (Sollid), ein lærebok-analyse (Hårstad), ein individbasert analyse og ein metaanalyse av hovudmålsbyte i nynorske randsoner (høvesvis Eiksund og Wold) og til slutt ein språk-antropologisk analyse av talemålssituasjonen i Østfold (Stjernholm & Søfteland).

Takkseiingar

Vi vil rette ein stor takk til Aysa Ekanger ved publiseringstenesta Septentrio Academic Publishing ved Universitetsbiblioteket i Tromsø (UB) som har kursa oss redaktørar i bruk av publiseringsverktøyet og elles bidratt med mykje hjelp og støtte i prosessen med å relansere *Målbryting*. Ein like stor takk rettar vi òg til digitaliseringsgruppa ved UB, som har lagt ned eit framifrå arbeid med å gjere dei tidlegare papiirutgåvene tilgjengelege i den elektroniske utgåva av tidsskriftet. SONE-styret vedtok å relansere *Målbryting* på styremøtet i samband med SONE-konferansen i april 2017, men det blir jo ikkje noko sociolingvistisk tidsskrift på norsk utan forfattarar og fagfellar: Takk til forfattarane som har valt å støtte opp om relanseringa av *Målbryting* ved å sende inn manus til vurdering og publisering hos oss, og ikkje minst takk til dei ti anonyme fagfellane som har lagt ned eit samvitsfullt og viktig arbeid i vurderinga av artiklane!

Og med det er den elektroniske versjonen av *Målbryting* sjøsett! God lesnad!

Referansar

- Höög, C.N. & Östman, J.-O. 2019. Vetenskaplig publisering på svenska, ett måste, och vårt ansvar. *Språkbruk* 4, 2019. Lasta ned frå:
<https://www.sprakbruk.fi/-/vetenskaplig-publicering-pa-svenska-ett-maste-och-vart-ansvar>
- Språkrådet. 2018. *Språk i Norge – kultur og infrastruktur*. Rapport frå Språkrådets framtidsutval. Lasta ned frå:
https://www.sprakradet.no/globalassets/diverse/sprak-i-norge_web.pdf
- Steinsholt, A. 1964. *Målbryting i Hedrum*. Oslo: Universitetsforlaget.